

שער הכוונות דרושי חג הפורים

עם ביאורים מתוך שיעוריו של הרב יצחק שפירא שליט"א

חלק א – בעניין הארת מרדכי

בענין הפורים. הנה נוסח ברכה אחרונה של המגילה היא חמשה מטבעות ואלו הם: [(א)] הרב את ריבנו [(ב)] והרן את דינינו כו' [(ג). והנוקם את נקמתנו, ד. והנפרע לנו מצרינו, ה. והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו]] והם כנגד ה' נבורות הנודעות אשר על ידיהם יריב את ריבנו וידין את דינינו כי בהם תלוי הרין והנקמה. עוד על ענין על הנסים כו':

ועתה נבוא אל ביאור ענין ימי פורים והמגילה והמרדכי ומעות מנבת פורים והמשתה והשמחה.

1. בזמן של גלות הקב"ה וכנסת ישראל ביחסי אחר באחור

הנה נתבאר אצלנו בדרושי נוקביה דז"א ובענין מיעוט הירח, כי בכל זמן של הגלות עומדים ז"א [=ז"א] ונוקביה] אב"א [=אחור-באחור] כל ימי החול לולי בשעות התפלה ובשבתות וכיוצא בזה כמו שנתבאר שם.

מה שזעיר-ונוקביה עומדים אחור-באחור באופן פשוט זה אומר שהם לא מסתכלים אחד על השני (פנים בפנים) אלא הם מסתכלים החוצה ואז יוצא שכל אחד מסתכל על משהו אחר. כלומר שהקשר בין הקב"ה לכנסת ישראל הוא לא עומד במרכז אלא כל אחד עסוק בענייניו.

אפשר היה להסביר שהכוונה היא שהיהודים עסוקים בגשמיות, והקב"ה עסוק בענייניו. אבל זה לא מדויק, יהודי שיש לו תאוות רעות או שהוא עובד עבודה זרה כדי להתיר לו אותם, או שהוא מאוד רוצה שה' יתיר לו אותם. כלומר, מה שעם ישראל עסוק בגשמיות זה בעיקר שהם רוצים שהקב"ה ירצה את זה ויתן גושפנקא לזה שאנחנו רוצים להיות בעולם הזה (הסבר זה אמנם נשמע קצת יותר 'חצוף', אבל הוא גם עושה את זה הרבה יותר עדין, שזה לא שרוצים את העולם הזה בלי הקב"ה, אלא כן רוצים שהוא יהיה נוכח).

כשעם ישראל מנסה 'לסחוב' את הקב"ה לתוך הגשמיות זה בעצם מאלץ את הקב"ה להיות אחד כזה שרק 'סוחב' לכיוון שלו במקום להאיר פנים לכיוון שלו (ובמילים אחרות: הוא עושה את עצמו כמיואש

^א דהיינו זעיר אנפין. וביתר פירוט: יש מקום שבו ה' בכלל לא מתייחס לעולמות, הוא לגמרי בתוך עצמו – מקום זה נקרא אדם קדמון (א"ק). לעומתו עולם האצילות הוא מקום שבו ה' מתחיל להתייחס לעולמות, אך עדיין נשאר בתוך עצמו. מצד אחד הוא מאציל אותנו ומצד שני הכל נשאר אצלו, הוא לא מתחבר אלינו עדיין ורק מאפשר הצצה לעולמו ולמקומות שבהם קיים יחס לאחרים. (גם בנפש קיימים שלבים אלו. יש אותי בלי שום יחס לאחרים – עצמיות הנפש שלי – ויש את המקום שבו אני מתחיל להתייחס לאחרים אך משאיר את הכל בתוכי. ובניסוח יותר מדויק, אני מאפשר לאחרים לראות איך נראה היחס שלי בפנים, איך העסק עובד אצלי). בתוך עולם האצילות יש את זעיר אנפין (ז"א) ונוקביה. כשה' מתייחס אלינו זה נקרא ז"א שמתייחס לנוקבא (לכן זה נקרא המידות של עולם האצילות), הנוקבא אמנם אינה הנשמה של כל אחד ואחד ממנו, אך היא השורש של נשמות ישראל ומשמשת כממוצע המחבר אותנו לה' – ז"א. [ובקיצור: ז"א זה איך שהקב"ה שם את עצמו כמציאות שאחרים יכולים לתפוס אותה כזולת].

^ב או יותר נכון: לא עסוק בכלום. שהרי לכאורה אין לקב"ה 'עניינים' שהוא צריך להתעסק איתם.

^ג כדברי הגמרא בסנהדרין (סג): "אמר רב יהודה אמר רב יודעין היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש ולא עבדו עבודת כוכבים אלא להתיר להם עריות בפרהסיא".

^ד כדרשת הגמרא בשבת (קל). "מצוה שקבלו עליהם בקטטה כגון עריות דכתוב (במדבר יא, י') וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו".

זה אני וזה מה שאני רוצה ועכשיו תסתדרו איתי). א"כ "אחור באחור" זה שכל אחד מסתכל לכיוון שהוא רוצה לסחוב את השני אליו.

אז אומר האר"י שככה זה בגלות בכל ימי החול חוץ מהתפילות והשבתות. כלומר, יש מדי פעם רגעי אמון בינינו לקב"ה. כשאני מתפלל אני בא אליו ואומר לו את מה שאני רוצה, ובעצם אני מתכוון לומר לו שמה שאני רוצה זה תלוי בו וזה טוב לי שזה תלוי בו ואני שמח בזה (שהרי אחרת לא הייתי מעיז לבקש ממנו), זה נקרא שאני נותן בו אמון; גם הקב"ה נותן אמון, שהוא אומר שהוא לא מתעלם אלא הוא מתרכז בתפילה שלנו ובאמת הוא רוצה להקשיב לכל מה שאנחנו אומרים. וכן לגבי שבתות, כמו שהארכנו בשיעורים על כוונות הכניסה לבית כנסת, שעל ימות החול נאמר "ואני ברוב חסדך אבוא ביתך", שה' עושה איתי חסד שהוא מזמין אותי אליו לביתו, ומה שיוצא מזה זה "אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך" כלומר שאני לא מרגיש בבית אלא בהיכל קדשו ולכן אני משתחווה ביראה; אך בשבת לעומת זאת, אני לא מרגיש שאני בחוץ וה' נותן לי רשות להיכנס, אלא אני מרגיש שאני כבר בפנים נמצא איתו ביחד כמו בן בית.

2. הפלת הדורמיטא

א. הצורך בדורמיטא

והנה כאשר רוצים לחזור פב"פ [=פנים בפנים] צריך שתקדים בחינת הפלת הדורמיטא [=תדרמה] על ז"א, כדי שתיעשה הנסירה ותוכל לחזור עמו אפיון באפיון כנזכר בדרושי ר"ה.

כדי לעבור ממצב של אחור באחור למצב של פנים בפנים או צריך קודם כל להפריד. הדוגמא הכי פשוטה לזה היא ביחס שצריך להיות לילדים שהם בגיל ההתבגרות, שמכיוון שהמתבגר מחפש עצמאות לכן אם תהיה מחובר אליו יותר מדי חזק אז לא תהיה הארת פנים בפנים, לכן צריך לתת לו את העצמאות שלו. ובמילים אחרות: אם אנשים מחוברים אחד לשני באיזשהו הכרח והם רוצים שזה יהיה בהארת פנים אבל בתנאי שלא יהיה לרגע פירוד אז זה לא ילך, משום שהארת פנים נובעת מהבחירה של כל אחד, ואם משאירים אותם מחוברים בהכרח אזי אין לבחירה שלהם מקום.

ב. ביאור הדורמיטא

דורמיטא זה כביכול התדרמה של הקב"ה, לפי מה שהסברנו זה הכוונה שהקב"ה מפסיק לסחוב אותנו חזק. שהוא אומר שעצם הקיום שלנו זה יותר חשוב ונחמד לו מאשר מה שאנחנו עושים, לכן לא משנה מה נעשה עדיין הוא ירצה אותנו, הוא בעצם מחליט לא 'להילחץ' ממה שאנחנו עושים ושתמיד מבחינתו הכל יהיה בסדר.

ובמילים אחרות: השינה היא ניתוק מהמוחין. בשביל שיהיה מוחין חדשים צריך ללכת לישון, כדי שהקב"ה יוכל לבנות את ביהמ"ק השני ולגאול מחדש את עם ישראל צריך שיהיה איזשהו ניתוק.

^א זה יכול להיראות מאוד דומה ל"פנים בפנים". כמו שני בני זוג שכל אחד רוצה שהשני יהיה בתוך העולם שלו, וזה נראה כאילו הם מאוד רוצים אחד את השני.

^ב פעם זה היה גם דרך העיסוק בתורה, היום זה כבר לא מספיק. התנאים והאמוראים הם היו דבוקים בה' וכל הלימוד תורה שלהם היה זורם מתוך זה, הם ידעו בסופו של דבר בלי כל הדיונים שאצלנו, בלי כל הדייקים והסתירות וכדו', הם היו קשורים לקב"ה וכך פסקו. אבל היום אצלנו זה לא כך, לכן האר"י מודגיש שבדורות שלנו זה דוקא בתפילה, וגם זה לא פשוט שזה כל אחד שמתפלל כמונו.

^ג כמובן שלא מדובר על הקב"ה איך שהוא מצד עצמו, אלא מדובר כאן על המקום שבו הוא צמצם את עצמו להיות אחד כזה שבורא את העולם ומתייחס אליו. כמוסבר בהערה א.

^ד וכמו שדיברנו פעם לגבי דין "חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברון מרדכי" שכתב הרמב"ם (הל' מגילה ב, טו) "ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו", ולא ברור מאיפה הוא לקח את זה שצריך להירדם. והסברנו שמה שבלשון הרמב"ם "וירדם" זה הכוונה כמו שאומרים היום 'להירדם על ההגה', שאחרי שאדם שותה הוא מתעייף ומתכהים לו החושים והוא מאבד לרגע את השליטה. 'אין שְׁכָל' ו'ישן' אצל הרמב"ם זה אותו דבר

ר' נחמן כתב ששינה זה בחינת אמונה, כשאדם מוטרד קשה לו להירדם. כאילו אפשר להגיד שהקב"ה סומך על עם ישראל שהם מספיק יהיו מעוניינים בו).

בדרושי ר"ה מבואר שבשינה הוא משאיר משהו מקיף מעליו וכך אפשר להעיר אותו בקלות. כלומר גם כשהוא ישן הוא מחכה שתהיה איזה התעוררות, כמו אחד שצריך לקום באיזשהי שעה, הוא לא ישן טוב אלא כל הזמן הוא מחכה לראות מתי הוא צריך לקום, כך הקב"ה כל הזמן היה מחכה לראות אם אנחנו רוצים אותו.

ג. סוד הצרה שהיתה לישראל בזמן מרדכי ואסתר

ולחיות כי ענין מרדכי ואסתר היה בסוף השבעים שנה של גלות בבל כנודע, לכן אז כבר בימיהם התחיל ענין תיקון ז'ו"ן כדי להזור אפי' באפי' ויגאלו ישראל, וענין התחלה זו היא ענין הדורמיטא שנעשה אז בימיהם.

זו"ם [=זה-סוד] הצרה העצומה שהיתה אז לישראל אשר עליו נאמר "והנה אימה השיכה גדולה כו" ו"ארז"ל "חשכה" זו גלות מדי שהחשיך עיניהם של ישראל", וענינו הוא לפי שאז היה ז"א בסוד הדורמיטא.

כשהם סתם אחור-באחור, הקב"ה רוצה לשלוט עליהם והם עליו, אז הם סוחבים וכועסים ולפעמים גם רבים, אבל איכשהו זה בסדר. אך לעומת זאת בסוף הגלות, בדורמיטא, כשהוא החליט שהוא הולך לישון כביכול, אז כבר אין מה לעשות עם הקב"ה, כבר אין קשר בכלל¹⁰. לכן ישראל נמצאים בצרה עצומה. זה בא לידי ביטוי בזה שבאותה תקופה כבר נגמרה הנבואה, זהו זמן שזה חידוש שעוד יכול להיכתב משהו ולהיכנס לכתובים¹¹.

ד. מלכות אחשוורוש הביטוי לדורמיטא

הקב"ה שם את עם ישראל בגלות ומתנכר אליהם כאילו לא אכפת לו מה שהם יעשו, כמו איש שכל מה שמעניין אותו בקשר עם אשתו זה רק שיהיה לו תענוג וכלל לא אכפת לו מה יהיה איתה, אז הוא בעצם כמו מלך גוי ששולט בעם ישראל ולא מרגיש אליהם שום קשר¹². ככה הקב"ה כאילו¹³ עשה, השתעשע בתוך עצמו בלי שום יחס לעם ישראל, וזה מתבטא בזה שהוא שם את עם ישראל תחת שלטונו של אחשוורוש הנכרי¹⁴.

(כמו שכתב לגבי שופר "עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם", ה' תשובה ג, ד; וכמו לגבי מזוזה "ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן" ה' סת"ם ו, יג), כלומר, שצריך לשתות עד שהאדם יכנס לתוך עצמו ויאבד את השפיעה של המציאות. אמנם הפירוש הרגיל של "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" הוא שהאדם יתבלבל (כך כתוב באר"י), אבל נראה שהרמב"ם למד שזה כמו "בין תכלת ללבן" (במשנה ברכות ט:), שאין הכוונה שהאדם חושב שהתכלת היא לבן והלבן הוא תכלת, אלא הכוונה היא שזה מאוד דומה וזה נראה לו אותו דבר; כך גם כאן הפירוש הוא שהאדם צריך להגיע למצב של חוסר דעת כזה שהשכל שלו לא מספיק חד והחוששים שלו יתכהו והוא לא ידע להבדיל.

¹⁰ באופן כללי כשקוראים כתבי האר"י צריך לדעת שהדברים לא ממש חתוכים, שהרי אפילו הקשרים האנושיים הכי פשוטים שיש הם באמת מאוד מורכבים מהרבה שלבים ומדרגות, קל וחומר לגבי קשרים עם הקב"ה.

¹¹ אמנם נשאר עדיין חגי זכריה ומלאכי, שהם כבר היו נביאים מקודם, אך מאחריהם כבר לא היו עוד נביאים.

¹² כדברי הגמרא במגילה (ז:): "שלחה להם אסתר לחכמים 'כתבוני לדורות'", שזה לא היה כ"כ פשוט להכניס את מגילת אסתר לתנ"ך.

¹³ וראה מש"כ ר' שלמה קלוגר בשו"ת 'האלף לך שלמה' או"ח סימן לד (לגבי ברכת שלא עשני גוי) "דהנה ישראל בכלל נקראים גוי כמ"ש גוי וקהל גוים יהי ממך וכן היה גוי חוטא אבל כל אחד מישראל בפ"ע אינו נקרא גוי אבל בנכרים כל יחיד מהם נקרא גוי והטעם...דישראל הם מעולם היחוד אבל הגוים הם מעולם הפירוד עיין שם ולכן א"ש דבנכרי כיון דכל אחד הוא דבר בפ"ע נקרא כ"א מהם גוי אבל בישראל כ"א ביחוד הוא רק משהו וחלק קטן מן הכלל לכך לא נקרא יחיד בפ"ע בכלל גוי".

¹⁴ כמו שהגמרא אומרת (שם יב.) "הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים".

¹⁵ כדברי חז"ל הידועים (אסתר רבה ג, י. ועיין גם מגילה טו:): שכל מלך הממוכר במגילה הוא מלכו של עולם.

כמו שהארכנו שנה שעברה על זה שאין עוד מישוה שכשכתוב אותו זה רומז על הקב"ה (חוץ משלמה קצת בשיר השירים, שאפשר לומר שהוא היה ה"לעומת זה" של אחשוורוש). אחשוורוש ממש מתנהג כאילו הוא הקב"ה, הוא חי את ההווה ולא חושב שחסר לו שום דבר, הכל אצלו זה רק תענוגות (אלא שכמובן, בניגוד גמור לקב"ה, התענוג של אחשוורוש הוא בעל כרחו ולא מבחירה, דהיינו הוא לא ממציא את מה שיענג אותו אלא הוא נגרר אחרי מה שיענג אותו בעל כרחו). בניגוד לשאר המלכים שיש עליהם תיאורים של גדלות, שהם רצו להיות גדולים כאלוקים (כמו שמצאנו בחירם, בנבוכדנאצר, בפרעה וכו'), אחשוורוש פשוט נהנה מעצמו ברמה כזאת שהוא לא צריך שום סיבה בשביל להרגיש טוב הוא אפילו לא צריך לחשוב שהוא כמו אלוהים. הוא היה פרסי, כמו דב, שיושב בתוך הגשמיות ופשוט לא מעלה בדעתו שאמור להיות משהו יותר מזה¹⁵. ככה הוא מולך מעצמו¹⁶ ובאופן זה הוא מביע את המלכות שלו. לכן הוא היה איש לא תרבותי, אפילו מוזיקה כמו נבוכדנאצר ושלמה לא מוזכר שיש לו, כל מה שיש לו זה רק גשמיות.

ה. יחסי אחשוורוש לושתי ולאסתר (השלמה למבואר כאן)

[ושתי לעומת זאת, היא מזרע המלוכה, נכדה של נבוכדנאצר] שהיה אדם גדול עם אידיאולוגיות עד שבחלומה הוא רואה את כל ההסטוריה של העולם עד ימות המשיח ועד בכלל. לכן היא אומרת לאחשוורוש 'אם הכל זה רק התענוג שלך, אז למה שאני אחיה בטלה אליך, היא אומרת לו 'אבא שלי היה אדם גדול וחשוב, אתה כזה קטן', 'ההסטוריה היא כזאת גדולה ואתה אומר אכול ושתו כי מחר נמות', 'תהיה תרבותי כמו סבא שלי'¹⁷, אחשוורוש אומר לה 'את נהנית מאידיאולוגיות אני נהנה מדברים אחרים, את לא רוצה? חסר לך תרבות? את יכולה ללכת לבבליית שלך', בפשט המגילה לא כתוב שהוא הרג אותה, אלא הוא עשה לה משהו אולי יותר גרוע הוא השאיר אותה ולקח אחרת. אחשוורוש היה מתוסכל מזה, הוא מלך התענוגות שעושה מה שהוא רוצה, הוא רוצה את ושתי ופתאום 'ותמאן ושתי המלכה לבוא בדבר המלך', לכן הוא לא ידע "מה לעשות במלכה ושתי" (שם טו), שהרי "כך יסד המלך לעשות כרצון איש ואיש" ושיטתו היא שכל אחד יעשה מה שבא לו ופתאום הוא רוצה לכפות על ושתי. אז המשרתים אומרים לו שצריך לעשות רק כרצון איש ואיש אך לא כרצון אישה ואישה, שכשרוצים לעשות כרצון איש ואיש צריך לשים לב שזה לא כולל את הנשים, אלא האיש עושה מה שהוא רוצה והאישה צריכה להתיישר ממילא על פיו 'וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן'. עיקר מה שהם יעצו לו זה שיעשה מזה עניין כללי ו"יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור" ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו כי רבה היא". ורק על זה שצריך לפרסם את העניין הזה כתוב מיד "ויעש המלך כדבר ממוכך" שהוא שלח "ספרים בכל מדינות המלך...להיות כל איש שורר בביתו". ורק "אחר הדברים האלה כשך חמת המלך אחשוורוש" אחר שהוא כבר הצליח לצייר לכולם שהדבר הזה לא נוגד את השיטה שלו ולכן חמתו שככה, רק אז אמרו לו "יבקשו למלך נערות בתולות", לא רצו לעשות את זה לפני שזה הפך להיות עניין כללי.

ואז הגיעה אסתר "ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות וישם את מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי".

¹⁰ כדרשת הגמרא במגילה (יא.) "דוב שוקק" זה אחשוורוש...ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה (הם לא נחים אלא כל הזמן נהנים עוד ולא נמאס להם) כדוב". 'פרס' זה מלשון חצי, מבסוטים מהחצי הגשמי שלהם ולא חושבים שצריך להיות יותר מזה.

¹¹ מגילה דף יא. "שלא היה מזרע המלוכה" (רש"י).

¹² נבוכדנאצר היה סבא שלה כדמשמע בגמרא במגילה (י:): "ושתי הרשעה בת בנו של נבוכדנצר הרשע", וכן מפורש בתרגום בתחילת המגילה "ושתי חיבתא ברתיה דאויל מרודך בר נבוכדנאצר". וראה בהערה הבאה במוסגר.

¹³ או כדברי רבא (מגילה יב:): "שלחה ליה, בר אהוריריה דאבא (אתה שומר הסוסים, השטופים בזימה, של בלשאצר אבי)! אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי (שתה כמות יין של אלף אנשים, ככתוב בדניאל ה', ולא השתכר) והוא נברא אשתתי בחמריה". [כאן מפורש שושתי היא ביתו של בלשאצר (ולא של אויל מרודך כבתרגום המובא בהערה הקודמת), וכ"ה בילקוט שמעוני רמז תתנר, אך אין זה סותר את המבואר בהערה הקודמת שנבוכדנאצר היה סבא שלה, שהרי רש"י סובר (דניאל ה, א) שבלשאצר היה בנו של נבוכדנאצר (דלא כראב"ע בדניאל ב, לט שמפרש שהיה בנו של אויל מרודך)].

הוא כל הזמן איתה, היא מטריפה אותו לגמרי והופכת אותו להיות ממש מנותק מהמציאות וכך הוא מאבד את כל הקשר שלו למלכות. בגתן ותרש קולטים את זה ולכן הם רוצים להרוג אותו¹, לא משנה מי ימלוך תחתיו אך העיקר שיהיה מלך אחר שהוא מולך ברצינות. ואז מרדכי בא ומציל את המלך, יוצא שאסתר פירקה אותו מלמעלה ומרדכי מציל אותו מלמטה. אחשוורוש רואה שהוא יותר מדי נשען על מרדכי ואסתר² לכן הוא לוקח את המן השונא הגדול של מרדכי ומרים אותו מעל כל השרים, כדי לאזן את העסק³. אמנם הבעיה של המן היתה שהוא תפס יותר גובה מהמלך (ונרחיב לקמן בפנימיות העניין) לכן המלך הוריד לו את הראש. ואז המלך כבר כן מוכן להישען על מרדכי ואסתר, משום שהוא קולט עד כמה הם נאמנים לו⁴.

רק שנבין את החריפות של הנקודה פה, ככה הקב"ה כשהוא בתרדמה הוא זורם עם העולם. אם אתם רוצים גשמיות אז זה מה שיהיה.

3. היכוח של המן עם אחשוורוש

ונודע כי המן הרשע היה אוסטורולוגוס [=חזוה כוכבים] גדול [ההבנה הפשוטה היא שהאסטורולוגים מסתכלים על הכוכבים ולפי זה הם יודעים כל מיני דברים, אבל באמת זה הפוך, הכוכבים הם רק ביטויים עדינים של שינויים רוחניים שקורים בעולם. א"כ אוסטורולוגוס זה אחד שמבין בעניינים רוחניים בדרקות ושם לב לכל תזווה קטנה של העצמים הרוחניים, כמו אחד שיודע להסתכל על כל המורכבות של המציאות של איזה בן אדם] כנודע בענין ויפל פור הוא הגורל מיום ליום כו' [גם זה יתפרש כמו שהסברנו, הזמנים אלו העליות והמורדות שיש בתוך המציאות, והמן שם לב לכל השינויים האלה] ובפרט במ"ש בס"ה [בספר-הזוהר] כי הוא ועשרת בניו כוללים כל עשרה קליפין החיצוניים, וידע בחכמתו ענין מיעוט השגחתו ית' על ישראל בימים ההם להיותו בבחי' השינה ולכן חשב ועלה בלבו כי הזמן מוכן לאבד שונאיהם של ישראל נכלומר המן ידע לתפוס את הנקודה הזו, הוא קלט טוב שמה שעם ישראל במצב הזה זה לא סתם, אם אני מסתכל טוב אני רואה שהקב"ה בתרדמה כביכול, וז"ם ענין ויכוח המן עם אחשוורוש אם יעלה בידם עצה זו והשיב לו המן ישנו עם כו' ודרשו רז"ל (ראה ספרי דאגדתא על אסתר) ישן הוא האלוה שלהם. והבן זה.

¹ כדברי הגמרא (מגילה יג:) שבגתן ותרש אמרו "מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארס בספל כדי שימות".

² באופן פשוט מה שכתוב "אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה" הכוונה שהיא לא מספרת את זה לכולם ולא עושה מזה עניין ולא ניצלה את מעמדה (ובטעם שעשתה כך עוד נכתוב לקמן כשנדבר יותר על הצד של מרדכי ואסתר), לכן חז"ל אומרים (מגילה יג.) שאחשוורוש קיבץ בתולדות שנית (ב, יט) בכדי שאסתר אולי תגיד את מולדתה ועמה. שבפשוט דחוק לומר שאחשוורוש לא היה יכול לדעת מאיזה מוצא היא (הרי הוא היה יכול לשאול במקום לקבץ בתולדות, ואם הוא שאל והיא סירבה לומר אז היה לו לעשות בה כמו שעשה לושתי, וגם בפשטות היה יכול לדעת מזה ש"בכל יום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר") וגם לא כ"כ ברור למה שזה יעניין אותו. אך לפי מה שכתבנו זה מוכן. ונראה שהטעם שהוא קיבץ בתולדות שנית הוא כדי שהיא תרגיש שהיא לא הבעל הבית היחיד וכך היא יותר תנצל את מעמדה (כדברי הגמרא ביומא יג.) שממנים כהן אחר תחת הכהן גדול ביה"כ משום ש"כיוון דעבדינן ליה צרה כל שכן דמדורז טפ"י", או שבזה שהיא לא ניצלה את מעמדה היא תפסה יותר גובה וקיבלה יותר נאמנות מהעם ואחשוורוש רצה שתהיה לו אלטרנטיבה כדי שיוכל להיפטר ממנה.

³ כך נראה באופן פשוט. שהרי הספרים שכתוב בהם "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים" (ג, יג) נכתבו "בחודש הראשון בשלושה עשר יום בו" (שם יב), ובאותו יום או למחרת כבר "מרדכי ידע את כל אשר נעשה" (ד, א) ושלח לאסתר "לצוות עליה לבוא אל המלך זה התחנן לו" (שם ח), ואז היא אמרה לו "ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלישים יום" (שם יא). יוצא א"כ שמפורים בערך המלך הפסיק לקרוא לה. ונראה שבערך בפורים אחשוורוש גידל את המן, שהרי קצת אחרי זה כתוב שהמן הפיל את הפור, ובאופן פשוט הפיל את הפור בראש חודש ניסן, כמש"כ "בחודש הראשון הוא חודש ניסן" (ז, ג), ובד"כ כשכתוב חודש הפירוש הוא "בהתחדש החודש" כלומר בר"ח (כמו "בחודש השלישי" (שמות יט, א), שהכוונה לר"ח כדפירש רש"י שם (עפ"י הגמרא בשבת פז:)). ונראה שבעיקר מה שאסתר התכוונה להגיד למרדכי בזה שהמלך לא קרא לה שלושים יום זה שמבחינה פוליטית עכשיו המלך מדיר אותה.

אחשוורוש כאמור, תפס שאפשר ליהנות סתם בלי לעשות בשביל זה שום דבר, וכל אחד יכול פשוט לעשות לגמרי מה שבא לו כל עוד אף אחד לא מונע את זה ממנו, לכן כשהוא הבין שעברו השבעים שנה לפי חשבוננו (מגילה יא:) הוא הסיק מכך שהוא יכול כבר ליהנות לגמרי ולהפסיק להתאמץ בשביל זה משום שאף אחד כבר לא מפריע לו².

בא המן ואמר שזה לא מספיק לחשוב שהכל בסדר, אלא צריך גם להילחם בקב"ה ולעשות שלא יהיו לו עוד שום נציגים פה. אך לאחשוורוש זה לא הפריע, הוא חשב שאתה יכול לתת לקב"ה את שלו והוא יעשה את שלו ואתה תעשה את שלך והכל בסדר³, אדרבה אם אתה תנסה להילחם איתו אתה יכול להפסיד.

[נגיד את זה בצורה אישית: כשאני נמצא בתוך הגשמיות לגמרי, לתפוס כמו אחשוורוש זה ליהנות מזה שאני אומר שזה בכלל לא מעניין אותי רוחניות, העיקר שאני נהנה וזה לא מפריע לי; ולתפוס כמו המן זה שאני אהנה רק אם לא תהיה אפשרות אחרת. הדוגמא הפשוטה לזה היא שכשארם שמח במשהו לפעמים כדי לשמוח יותר הוא צריך שמסביבתו אף אחד לא ישמח, ולפעמים בכלל לא מפריע לו שגם אחרים שמחים⁴].

בסוף המן שכנע את אחשוורוש בכך שהוא אמר לו שיש כאלה שנהנים יותר ממנו, כמו שחז"ל אומרים (מגילה יג:) שהוא אמר לו "ואת דתי המלך אינם עושים" דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י". כלומר הוא אמר לו "אתה רוצה לראות מה זה הנאה? תראה איך יהודים נהנים בשבת ופסח!".

4. עצת המן

ולחיות כי הדורמיטא ההיא היא לטובתן של ישראל כדי שתנסה הנקבה מאחורוי ויחזרו פב"פ ויגאלו ישראל ויבנה בית המקדש, לכן התייעצו שניהם כי בזמן ההוא שהאלוה שלהם הוא ישן יקדימו הם לאבד ולהשמיד שונאיהם של ישראל כדי שלא ישארו אפילו מתי מעט שיהיו ראויים לגאולה ועי"כ לא יבנה בהמ"ק.

ונודע' עצת המן מן שמשי ספרא בנו וכתביהם אל אחשוורוש הנק' ארתחששתא בספר עזרא (פרק ד') עד שביטלו בנין ב"ה בראותם כי הגיע זמנו להבנות, ודי בזה.

המן ואחשוורוש בעצם ביטלו את בניין ביהמ"ק וכך חשבו שהם באמת הצליחו למנוע מהתעוררות כביכול של הקב"ה, שהרי עבר שבעים שנה ולא קרה כלום. הם חשבו שכבר אי אפשר לייצר בתוך המציאות של העולם נכוחות אלוקית ישירה כמו שישראל רוצים.

5. התעוררות כנסת ישראל וענין מרדכי ואסתר

והנה אף בזמן הדורמיטא אין הנקבה ישנה. כי אז מסתלקין המוחין מן ז"א ונכנסין בנקבה כדי להבנות ולתקן פרצופ' כדי שתוכל לחזור אפין באפין כנודע בענין דרוש השופר של ר"ה, ובהכרח יש הארה והשגחה זו על ישראל מצידה. וענין אותה הארה היתה ענין מרדכי הצדיק כמו שנבאר בע"ה.

אמנם הקב"ה כביכול היה ישן, אבל כנסת ישראל לא היתה ישנה. היפך ממה שנאמר בימי שלמה (שיר השירים ה, ב) "אני (כנסת ישראל) ישנה וליבי (הקב"ה¹) ער"². בכנסת ישראל היתה הארה שלא האירה בז"א,

¹ בדומה למה שקרה לכל מיני משיחי שקר שהיו לעם ישראל, עבדו הרבה הרבה ואי"כ אמרו שכבר אין סיבה להתאפק ואפשר לעשות מה שרוצים, הרבה פעמים הם נפלו בעריות בגלל זה.

² זו הסיבה שהמן לא היה מלך כמו אחשוורוש עפ"י הפשט, משום שהוא תפס שאתה לא יכול רק ליהנות מעצמך אלא אתה צריך גם הסכמה מבחוץ.

³ כמובן שבמקרה שהסביבה הם חברים שלו אז הוא רוצה שהם ישתתפו איתו בשמחה, אבל כאן דובר בסתם אנשים שאינם חברים.

⁴ כך נדרש בפסיקתא, כמובא ברש"י שם.

שהקב"ה אומר שעשיו הכל תלוי ברצון שלנו. ואת זה מרדכי הצדיק מבטא, שיש לנו רצון גם כשלקב"ה כביכול אין רצון, גם כשהקב"ה לא אומר שהוא רוצה אנחנו מגלים רצון כלפיו.

אחרי הדורמיטא והנסירה, כשהקב"ה כבר לא רוצה ממנו כלום ומרפה את הקשר בינינו אזי נכנסים לנו מוחין מן ז"א. הדבר דומה לאישה שבעלה אומר לה שהוא לא רוצה אותה, ויש בעניין הזה שני חלקים, שהם בעצם שתי תנועות הפוכות בנפש: יש שאנחנו רוצים מאוד שהוא ירצה אותנו, ויש שאנחנו מוכנים לקבל את זה שלמרות שאנחנו מאוד רוצים בכל זאת הקב"ה לא רוצה. שתי התנועות האלו הן הכרחיות, המציאות היא מורכבת גם מזה שאני רוצה את הקשר וגם מזה שאני מבין שהזולת אינו חייב לרצות. כמו שאם פגעתי במישהו אז מצד אחד אני צריך לבקש ממנו סליחה אך מצד שני אני לא יכול לדרוש ממנו שיסלח לי.

מרדכי מבטא את החלק הראשון, שאנחנו רוצים את הקשר, לכן הוא "לא יכרע ולא ישתחוה", כמה שהקב"ה מסתתר הוא בכל זאת מתעקש על הקשר וממשיך להיות דבוק בו (כמו שידובר לקמן)¹²; ואסתר מבטאת את החלק השני, היא מקבלת את זה שה' מסתתר ואומר שהוא לא רוצה אותנו והיא לא נלחמת על זה שאנחנו כן רוצים אותו, לכן היא לא מוסרת את נפשה ע"מ שלא תינתן לאחשוורוש ומקבלת את זה שה' רוצה שהיא תהיה עם נכרי במקום עם מרדכי¹³, בפשט הפסוקים היא הבינה שכיוון שעפ"י ההלכה זה מותר אז כך זה צריך להיות, כך הקב"ה רוצה להנהיג עכשיו את עם ישראל¹⁴. אמנם מצד עצמה היא כלל לא מעוניינת בזה ולכן "אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה"¹⁵, היא לא מתייחסת אל עצמה כאשתו של המלך לכן היא לא מעוניינת לנצל את הקשרים לטובת עם ישראל והיא לא מספרת לכולם שהיא יהודיה [אמנם בסוף היא נכנסת לאחשוורוש ו"תבך ותתחנן לו להעביר את רעת המן האגני ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים", משום שמרדכי אומר לה שמאוד נחמד שהיא מקבלת את כל מה שקורה במציאות אבל היא צריכה לדעת שגם הוא חלק מהמציאות ושגם לו צריך להקשיב, הוא אומר לה "ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות" כלומר זה שעד עכשיו קיבלת את זה שהוא זרק אותך זה עצמו יכול לשמש לך עכשיו קלף מיקוח (עיין ראב"ע שם ד, יד), את יכולה לבוא אל המלך ולהגיד לו שיש גבול לניכור].

¹² עוד בעניין היחס בין תקופת בית ראשון לבית שני, המלכות בימי שלמה והמלכות בימי אסתר, כפה עליהם הר כגיגית והדור קבלוה מרצון, ותורה שבכתב ותושבע"פ עיין בתורת המלך ח"ב (בנספח לפ"ג). ולחביבות העניין הבאנו את תמצית הדברים בסוף.

¹³ חז"ל (מגילה י, חולין קלט:) אומרים שמרדכי זה מלשון 'מרא דכיא' שהוא תרגום של 'מר דרור' (שמות ל, כג). דרור זה לשון חופש ומתאים למתבאר כאן.

¹⁴ חז"ל (מגילה יג) אומרים שאסתר זה מלשון 'אסתהר' דהיינו ירח, שאין לה מעצמה כלום והיא רק מקבלת.

¹⁵ זה באופן פשוט משמעות דברי חז"ל (סנהדרין עד): שאסתר לא מסרה נפשה משום ש"קרקע עולם היתה" כלומר היא לא שיתפה פעולה (וראה בעניין זה, ובמובא לקמן, באריכות בספר 'עץ פרי' על כתובות שיעור שלישי), אמנם אין הכוונה שהיא ממש התנגדה בכח, שהרי אם היתה רוצה היא היתה יכולה לפצוע את עצמה וכדו', אלא האונס שלה מתבטא בזה שהיא מתוסכלת וכלל לא מרגישה שותפה למעשה, וכדברי הרע"א מהימנא (זוהר ח"ג רעו). "שכינתא אסתירת לה מאחשוורוש ויהיב ליה שידה באתרה ואתהדרת איהי בדרועיה דמרדכי". דבר כזה אצל אישה נחשב אונס כדברי הגמרא בכתובות (נא:): "כל שתחלתה באונס וסוף ברצון אפי' היא אומרת הניחו לו שאלמלא נזקק לה היא שוכרתו מותרת מ"ט, יצר אלבשה". כלומר האישה לא בוחרת במה להתענג אלא היא תמיד מרגישה תלויה במשפיע עליה, באפשרותה רק להחליט האם היא נמצאת במעשה או לא (הדבר דומה לאחד שעובר עבירה ומרגיש שהוא כלל לא רוצה את זה אלא שיצרו תוקפו); בניגוד לאיש שלגביו הגמרא אומרת (יבמות נג): "אין אונס לערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת", איש הוא תמיד יכול לבחור במה הוא מתענג (ומה שפעמים שאנשים אומרים על עצמם כנ"ל שהם כלל לא רוצים אלא שיצרו תוקפם, אין זה אלא שהם מרמים את עצמם, אבל לאמיתו של דבר הם יכולים פשוט לבחור ולצאת מזה).

הבדל כזה קיים גם כשבאים לטפל בהתמכרויות. כשמטפלים באיש צריך להגיד לו שזה סתם שטויות מה שהוא חושב שהוא חייב את זה ושיפסיק לבלבל במוח; אך לאישה זה לא כזה פשוט, צריך לשכנע אותה שזה אמנם נכון שהיא לא יכולה להימנע מזה שהרי אין לה ציור בראש שהיא יכולה לבחור שזה לא יקרה אבל היא צריכה לדעת שהיא כן יכולה להרגיש כמה שהיא שונאת את זה ושהיא לא מעוניינת בזה.

בד"כ כשיש מצב של נסירה של הנוק' מהדכורא אז מיד אנחנו מתפללים חזק ותוקעים בשופר ומנסים שתהיה חזרת פנים-בפנים, אך מתעלמים לגמרי מזה שכשאין הארה בתוך הדכורא אזי ישנה הארה בתוך הנוקבא. אמנם כאן פתאום אנחנו כן מסתכלים על זה שיש דבר כזה. כלומר בפורים הקב"ה רק רוצה לראות איך אנחנו מתייחסים ולא איך הוא. כאילו הוא אומר שרק אם נתעקש עליו בלי תנאים אז הוא יהיה איתנו, כאילו הוא רוצה שלא משנה אם הוא יאיר לנו או לא אנחנו נחליט ללכת עליו.

את זה המן לא מסוגל לראות, ובאופן פשוט בצדק. זה לא מובן איך יכול להיות שגם נגיד שהקב"ה ברא אותנו והכל ממנו וגם נגיד שיש לנו כח להחזיק אפילו יותר ממנו. המן רוצה להגיד שהיחס של ה' לעם ישראל הוא לא סתם התנכרות שה' רק כאילו אומר שהוא לא רוצה אבל בפנים הוא רוצה, אלא הוא רוצה לומר שהקב"ה שונא אותנו לגמרי.

באמת ככה זה אצל כל אדם בעבודת ה', ננסח את זה בצורה של משא ומתן בינינו לבין היצר הרע – היצר הרע: בוא, תהנה מהעולם הזה; אני לא נהנה מזה. היצר הרע: תראה, בשביל עבודת ה' ועניינים שבקדושה אתה צריך להתאמץ, זאת אומרת שזה לא טבעי לך, ובענייני העולם הזה אתה מיד נופל בלי להתאמץ, סימן שכולך גשמיות. אני: באמת ההוכחה שלך מאוד יפה, אבל למה בכלל היית צריך להוכיח לי את זה? עצם זה שאתה צריך להוכיח לי זהו סימן שבאיזשהו מקום בפנים אני מרגיש הפוך ממך, לא טוב לי עם זה, אני לא מאמין לך.

את המקום הזה בנפש המן לא יכול להבין: אם בסוף שני הצדדים נשארים בקושיא אז הדבר נשאר ספק, א"כ צריך להיות 'שב ואל תעשה עדיף', א"כ צריך להיות כמו המן, אז איך בכל זאת יוצא כמוך?

התירוץ שלנו הוא ש'שב ואל תעשה' זה לא אומר שצריך ליפול למטה, אלא זה אומר שצריך להחליט ליהנות ולעשות מה שאתה באמת רוצה. ליפול למטה זה רק כשאין לי כח לקום, אבל יש לי כח ואני יכול לעשות מה שאני רוצה.¹⁶

יוצא כאן שביוכוח בין הקב"ה ליצר הרע – היצר הרע ניצח, ורק בויכוח בין האדם ליצר הרע – היצר הרע הפסיד והאדם ניצח. כלומר אם הקב"ה היה פה ער אזי הטבע שלי היה לעבוד את ה', אבל אם זה היה כך אז היינו מפסידים שהרי כבר לא נרגיש שזה עצמי לנו, אלא פשוט נימשך לשם באופן טבעי, הקב"ה מושך לצד אחד והתאוות לצד אחר אלא שהקב"ה מושך יותר חזק. לכן דווקא כשז"א ישן אז מתגלית הארה במוחין של הנוקבא.

דווקא באחור-באחור בזמן הנסירה מתברר שהקב"ה מאיר בתוכי יותר מאשר במצב של פנים-בפנים. לכן נאמר (אסתר ט, כח) "וַיִּמְי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזָקְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרָעָם", שאפילו כשתהיה גאולה שלימה עדיין פורים ישראל¹⁷. שהגאולה זה פנים בפנים אך בפורים יש אור יותר גדול.

6. עצת זרש

וכראות המן את מרדכי שעי' היתה הארה והשגחה על ישראל בזמן ההוא נתייעץ עם זרש אשתו ושס"ה יועציו בו.

וארז"ל כי זרש אשתו הית' מכשפ' גדולה ועצתה שקולה מכל שס"ה יועציו, ועלתה עצתם להרוג את מרדכי ולתלותו על העץ הוא זנבה של נחש המשך רגל הקוף

¹⁶ כמו שדיברנו בעבר שכל המגילה קשורה לבחירה חופשית.

¹⁷ מעניין לציין את דברי הרב קוק (מובא בחיי הראי"ה עמ' רנא, ובמהדורה החדשה בסוף הערה 98) "הכלל המביא לשפלות ידיים וכל עלבון, הוא הכלל הברזי המפורסם לדאבון לבבנו, והמקובל יותר ויותר מדאי, כלל ד' שב ואל תעשה עדיף. ואין אנו יודעים כמה רבו חללי של הכלל הזה, שאין לו שום שורש וענף בתורה, באמונה, ביראת ה' טהורה, רק בפתח שוא, הבא מרפיון ידים וחלישות בנפש ויאוש בלתי צודק".

¹⁸ כמו שכתב הרמב"ם בהלכות מגילה סוף פ"ב, עפ"י הירושלמי.

כמבואר אצלנו וכנז' בס"ה שיר השירים ודי בזה. ואם ח"ו ככה יעלה יוכל אח"כ לאבד את שונאיהם של ישראל.

ס"ה היועצים, כנגד ימות החמה, הם מבינים בכל התוונות ומצבי הרוח העדינים שמתחוללים בעולם (קשור למה שדיברנו לעיל על זה שהיה אסטרוולוגוס), הם מנסים להבין את המערכת ולא הולך להם, הכל מרדכי יכול. עד שמגיעה זרש ואומרת להרוג את מרדכי ולתלות אותו על העץ שהוא הזנב של הנחש הקדמון (שהחטיא את חוה בעץ הדעת) שהוא המשך רגל האות קר"ף¹⁷ שיוצא החוצה למקום הקליפות.

כלומר, זרש אומרת שאפשר לתלות את הויכוח בין המן למרדכי ואסתר בויכוח בין הנחש לאדם וחז"ל¹⁸, זאת אומרת שגם אם מרדכי תירץ יפה את הקושיות ואתה לא יכול להזיז אותו – אבל אם תתלה אותו על עץ הדעת לא יהיה לו מה לומר, בויכוח מול הנחש הוא בטוח יפסיד.

הויכוח עם הנחש הוא האם באמת יש לאדם בחירה חופשית, הנחש טען שאם אני צריך תמיד לעשות מה שה' אומר אז זה אומר שאין לי בחירה, ורק אם אני יכול לעשות הפוך זה הוכחה שיש לי בחירה ורק כך "יהייתם כאלוקים". כמו שנער מתבגר מרגיש שאם הוא יעשה הפך מההורים שלו זה יהיה סימן שהוא עצמאי, ובעצם כולנו בדיוק ככה עובדים הרבה פעמים, כדי להרגיש את עצמינו קיימים אנחנו עושים הפוך ממה שאומרים לנו.

אמנם לאמיתו של דבר זו טעות גמורה, גם אם נעשה הפוך אז באמת זה מגיע מהכרח להוכיח שיש לנו בחירה (שהרי אנחנו עושים הפוך רק בגלל שאם לא נעשה ככה אז זה יהיה אומר שבאמת אין לנו בחירה). כלומר, לחשוב שההפרדות מה' היא הכרחית בשביל שתהיה לי בחירה, זה בעצם להיות מאולץ לבחירה, זה הרע. א"כ בחירה בין טוב לרע (זו שבאה מעץ הדעת טוב ורע) היא תמיד מגיעה מהכרח, אם אני בוחר בטוב אז זה רק מפני שכך ה' אומר, ואם אני בוחר ברע אז זה ממש מתוך אילוף רק בגלל שאני לא רוצה לעשות מה שה' אומר.

הבחירה האמיתית היא לא הבחירה בטוב אלא היא הבחירה בחיים¹⁹ (זו הבאה מעץ החיים), החיים זה הזרימה הטבעית בה אני מרגיש שעצם הבחירה זה מה שה' נתן לי לבחור. כלומר, כל הקושיא מגיעה רק מצד הנחש שרוצה שאני אהיה נפרד ויסתכל על זה שאני עשיתי וויכוח לעצמי שיש לי בחירה חופשית, אמנם באמת אני יכול לעשות מה שאני רוצה מבלי להסתכל על זה ולנסות להוכיח, אלא להבין שמצד עצמי באמת לא אמור להיות לי בחירה חופשית וכל מה שאני בוחר זה רק בגלל שהקב"ה רוצה שאני אבחר²⁰.

א"כ לעניינו אומרת זרש להמן: עכשיו מרדכי אומר לך שלא בא לו בכלל לעשות את מה שאתה מציע לו, אבל תכל'ס למה לא בא לו? מאיפה כל הכח שלו? מה? יש לו אישיות בוחרת מצד עצמה? אם כן אז כבר אפשר לתלות אותו על הזנב של הנחש.

לתלות את מרדכי זה בעצם להגיד שאפשר לקחת את הרצון הזה שהם אומרים שהם רוצים את הקב"ה, לבודד אותו ולמחוק אותו. היא בעצם אומרת שבאמת אנחנו לא רוצים את ה', מה שאנחנו אומרים שבכל אופן אנחנו רוצים את ה' זה רק הצגה בכאילו, אבל באמת אנחנו

¹⁷ אותו המשך שהוא היחיד בכל האותיות, מלבד האותיות הסופיות, שיווד מתחת לשורה.

¹⁸ קשור לדברי חז"ל (חולין קלט:): "המן מן התורה מנין, 'המן העץ' (בראשית ג, יא)".

¹⁹ כמש"כ (דברים ל, טו-יט) "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע... ובחרת בחיים".

²⁰ כמו שהארכנו בשיעורים על פרק יג בתניא.

שונאים אותו. להגיד למלך לתלות זה כאילו להגיד שגם הקב"ה יודע שאנחנו שונאים אותו²¹.

המן חשב שאנחנו כן רוצים את ה' ורק ה' בכלל לא רוצה אותנו; לכן המן תלה את הבעיה בקב"ה ואמר שהוא רוצה להרוג את כל היהודים משום ש"ישן הוא האלוה שלהם", אך זרש תולה את הבעיה במרדכי, היא מפרשת, שחלק מהבעיות שה' ברא בעולם זה שבן אדם מאמין למרות שה' לא רוצה אותו. לכן היא אומרת להמן שבמקום להילחם בכל היהודים אפשר פשוט להוריד את החלק הזה שבו הם מתעקשים. הקב"ה מחזיק את כולם משום שיש אחד עקשן כזה כמו מרדכי, תוריד אותו וכל הבעיות תיפתרנה, רק את העקשנות הזו תשבור והכל יהיה בסדר.

בסופו של דבר מה שקרה זה שכיוון שהמן רצה להיות נפרד מאחשוורוש ולהתרומם יותר ממנו ולכן הוא נפל, אך מרדכי עלה לגדולה משום שהוא רצה לעזור למלך ולהיות משנה למלך, כך זה בפוליטיקה הכי פשוטה של המגילה. ולעניינו זה אומר שמרדכי רוצה להגיד שהקב"ה עושה מה שהוא רוצה ולו יש בחירה חופשית לגמרי ואני רק רוצה להיות חלק ממנו, אך המן לעומת זאת רוצה להיות בלי הקב"ה ולחשוב שהוא בוחר לגמרי²². וכמו שממשיך האר"י:

7. ביאור ענין מרדכי והארתו

ואז השי"ת ברחמיו האיר הארת נוק' העליונ' והיא גדולת מרדכי ואסתר ועל ידם נושעו ישראל מן הצרה הגדולה ההיא כמו שנבאר, וזה ענין מרדכי והארתו.

דע כי הנה בזמן הדורמיטיא דו"א לא בלבד יוצאין המוחין דו"א מצד נה"י דאימא ונכנסין בנוק' רחל בהיותה אהור-באהור, אלא גם המוחין דבנה"י דאבא, בסוד ויבן ה' אלקים את הצלע דא אבא ואימא [הוי' אלקים זה אבא ואמא]. ונמצא כי כמו בהיות המוחין ההם תוך ז"א היו יוצאים מהם [היינו מאבא ואמא] ב' הארות לחוץ, ומבחי' הארת המוחין דאבא יוצא יעקב מצד פנים דו"א ומבחי' הארת מוחין דאימא יוצאת רחל מצד אחוריו, גם עתה [בזמן הדורמיטא] יוצאות מרחל נוק' דו"א ב' הארות אלו ג"כ בלי ספק, ולא עוד אלא שבהיות מוחין הנז' תוך הנקבה נתוספה בחי' הארה שלישיית משא"כ בהיותם תוך ז"א.

והוא כי הנה בהיותם תוך ז"א היה היסוד דאימא נשלם בחוה דו"א, והיסוד דאבא שהוא יותר ארוך כנודע, היה נשלם בסיום היסוד דו"א ממש, ולא היה יוצא מחוץ ליסוד כלל. אבל עתה בהיותם המוחין תוך הנקבה אשר היסוד של הנוקב' קצר, מוכרח הוא שהיסוד דאבא יתפשט ויצא מחוץ ליסוד נוקבא ולחוץ ותתגלה הארתו בגילוי נמור לגמרי. ונודע כי מה שהיה מתלבש ביסוד דו"א הוא בחי' העטרה של היסוד דאבא שהוא בחי' המלכות דאבא. ואין ספק כי הארה זו הנגלית ממלכות דאבא היא הארה גדולה עד מאד.

והנה שורש נשמת מרדכי היתה מן ההארה ההיא, ולכן על ידו היתה תשועת ישראל בזמן ההוא. וזה נרמז בשם מרדכי ממש שארו"ל שהוא לשון מורא דביא מ"ר דכ"י והוא תרגום מר דרור, גם נק' מור עובר, והענין הוא כי ההארה הגדולה ההיא היא מר דרור וך ונקי בתכלית, העוברת מפי יסוד דנוק' ולחוץ וז"ס פ' וידי נטפו מר כו' עובר. ובוה תבין מעלת מרדכי שעלה לבחי' מלכות ומשנה למלך וז"ס הפסוק ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה והמשכיל

²¹ ולא לחינם השם שלה הוא כמו 'גרש' (ג' וז') הם מתחלפות כאטב"ח של ר' חייא, ע"י סוכה נב:).

²² "מקום שאדם מחשב במחשבה, שם הוא כולו" (כש"ט נו), לכן מרדכי שהוא עם הבחירה של ה' הוא קיים ובוחר, אך המן להיפך.

יבין כל פרטי הפסוק זה, ענין יציאה זו מלפני המלך היא רחל, ועמרת זהב גדולה מצד עטרה יסוד דאבא ולכן נקרא גדולה כי החסד והחכמה נקרא גדולה בסוד הגדול הגבור והנורא, גם המעמיק ישכיל היותו משבט בנימין. ודי בזה.

תמצית דבריו לעניינינו היא: בד"כ מוחין דאבא נמצאים תוך ז"א ואז היסוד של אבא נשלם בסיום היסוד דז"א ואינו יוצא לחוץ אל הנוקבא, אלא רק ז"א מתייחס לנוקבא וכך הנוקבא נענית לו ומתייחסת אליו; אבל בזמן שז"א כביכול ישן אזי מוחין דאבא נמצאים תוך הנוקבא וכך יסוד דאבא מתפשט ישר לנוקבא (לא דרך הדכורא) ויוצא אפילו מחוץ ליסוד נוקבא ומתגלה "בגילוי גמור לגמרי" והארתו היא "הארה גדולה עד מאוד" והיא שורש נשמת מרדכי.

באופן כללי ז"א זה אור המאיר לזולתו ומתייחס למציאות (חסד דין רחמים וכו'), ואבא הוא אור המאיר לעצמו שלא מתייחס למציאות כנפרדת אלא הכל זה הוא "הוא היודע, והוא הידוע והוא הדעה עצמה" (כלשון רמב"ם יסודי התורה ב, י').

לעניינינו, בד"כ הקב"ה הוא גם קיים מצד עצמו (אבא) וגם הוא מתייחס אלינו (ז"א), וכתוצאה מכך אנחנו מתייחסים אליו ועובדים אותו; אבל כאן הקב"ה אמנם היה קיים מצד עצמו (אבא) אך הוא התעלם לחלוטין מהמציאות (ז"א ישן), ואז אנחנו לא יכולים לבוא ולהגיד באופן פשוט שכיף לנו לעבוד את ה'. אמנם כך מתגלה שהקב"ה רוצה שבתוך המציאות תהיה בחירה חופשית לגמרי (זה נקרא שמוחין דאבא נמצאים בתוך הנוקבא בלי הדכורא). אמנם אנחנו מרגישים שתוקף הבחירה הוא לא מגיע מעצמינו אלא הוא רק בגלל שה' החליט שאנחנו נבחרים (זה נקרא יסוד דאבא מתפשט ויוצא מחוץ ליסוד דנוקבא, זה ההארה הגדולה עד מאוד שהיא כח שעובר אותנו ומניע אותנו).

ניתן משל לזה שהבחירה היא חופשית לגמרי ואינה קשורה להתייחסות: כשאדם מסתכל על מערכת יחסים זה לא נכון לומר שהאדם משועבד למה שקרה בין בני הזוג בעבר, שאם הוא היה כך וכך והיא היתה ככה וככה אז ממילא מערכת היחסים צריכה להיות כזאת וכזאת וכך הכל תקוע; אלא ברור שיש מקום שהוא יכול לבוא ולהגיד שהוא הולך על הבחירה לאין ערוך יותר תקיף וחזק מכל היחסים שיש, בלי שום קשר למה שהיה עד עכשיו. האמירה הזאת שתמיד יש בחירה והיא יותר משמעותית מהכל והיא לא תלויה אם יש יחס או אין – זה המרדכי שמאיר בפורים, שהוא הולך בתוקף על היהדות שלו בלי קשר ליחס כביכול של הקב"ה.

כתוצאה מכל זה נבנה בית המקדש, אך עדיין מרדכי ואסתר היו צריכים להישאר עם אחשוורוש ובעצם עד היום "אכתי עבדי אחשוורוש אנן" (מגילה יד). ונשאר המצב שהקב"ה כביכול מתעלם ואנחנו צריכים לעשות את הכל.

כל העניין כאן קשור בדברי הגמרא בשבת (פח). שבמעמד הר סיני הקב"ה כפה את התורה על עם ישראל, ורק בימי אחשוורוש עם ישראל קבלו אותה ברצון. וכפי שביאר אדמו"ר הזקן (תורה אור צח, ד) שבמתן תורה היתה "בחינת ז'מינו תחבקני", דהיינו התגלות אהבה העליונה מלמעלה על ישראל...שאהבה זו תחבקני לכנסת ישראל ומקפת אותו מכל צד אפילו לבחינת אחוריים עד שאינו מניחו לפנות ממנו ומוכרח להיות עומד עמו פנים בפנים", ועניין הקדמת נעשה לנשמע "הוא בחינת הבטול שמבטל רצונו מכל וכל כאלו אין לו רצון בפני עצמו רק שירצה כל מה שהוא רצון העליון ב"ה, וזהו בחינת עבודו...שהעבד אין לו דעה בפני עצמו רק את אשר יאמר רבו עושה. ועל ידי שהקדימו

¹⁵ כמו אדם שנמצא במצב קשה, ובוחר לעשות כל מיני דברים, הוא מרגיש כ"כ תקיף ויודע מה שהוא רוצה שברור לו שאת הכח הזה לבחור הוא לא המציא מעצמו אלא פשוט ה' נתן לו את כח לעשות את זה.

בחינת נעשה' שהוא בטול זה יוכל להיות 'ונשמע', דהיינו לקבל הגלוי והאור מאין סוף ברוך הוא, ו"התעוררות זו בלבם לקבלת התורה בבחינת מסירת נפש ובטול עד שהקדימו נעשה לנשמע לא היה זה מצדם בבחירה ורצון אשר מעצמם לבד, אלא שעל ידי הגילוי מלמעלה דבחינת 'אהבתי אתכם' על ידי זה דוקא נתעורר בהם הרצון והאהבה". אך לעומת זאת בימי מרדכי ואסתר קבלוהו ברצון גמור "שהיה מסירת נפש בכל ישראל מעצמם" שלא על ידי התעוררות מלמעלה בתחלה...דהא אז היה בחינת הסתר פנים, וכמאמר רבותינו ז"ל (חולין קלט:): 'אסתר מן התורה מניין? דכתיב: ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא'. ואם כן היה בחינת אתערותא דלתתא מצד עצמם וזהו הדר וקבלוהו ברצון גמור"¹⁶.

בנספח לפרק ג' בתורת המלך חלק ב' ישנם תוספת דברים בעניין. לחיבובות הדברים הבאנו כאן את חלקם:

במעמד הר סיני ניתנה התורה שבכתב, שהיא "מכתב אלקים", השפעה היורדת מלמעלה, ובהמשך מקבלים ישראל את דברי הקב"ה על ידי נביאים שמביאים אליהם את דבר ה'; ואילו ימי מרדכי ואסתר מתחילים את ימי התורה שבעל פה, וזה מה שנתן את הכח לחכמים לבנות את התורה גם כאשר דבר ה' מסתתר¹⁷. וזה על דרך מה שאמרו חז"ל (ב"ב יב). "חכם עדיף מנביא", וכמו שנתבאר בתניא (אגרת הקדש יט) שעדיפות החכם היא מכיוון שהוא "יכול להשיג בחכמתו למעלה מעלה ממדרגות שיוכלו לירד למטה בבחינת התגלות" (וע"ע בספר אורות, זרעונים ב), וממילא יש קיום לתורה גם בזמן החושך והגלות.

גם סיבת החורבן של בתי המקדש שונה: בית ראשון נחרב בגלל עבירות שבין אדם למקום, בהתאם לזה שאז הקשר עם הקב"ה היה גלוי ופגיעה בו היא סיבה לחורבן הבית; ובית שני נחרב בגלל שנאת חנם, העבירות פגעו ביכולת של עם ישראל לחיות יחד מכח התעוררותו שלו, וכשאין נוכחות אלויות חזקה.

ועולה שבזמן בית ראשון האור הגדול של גילוי הקב"ה לא נקלט בכלי ראוי אצל ישראל (שקיבלו אותו בכפיה ולא מתוך הסכמה פנימית). ואילו בזמן הבית השני, אחרי ימי מרדכי ואסתר, ישראל מגלים הרבה רצון ובונים הרבה כלים לקבלת האור, אך הקב"ה אינו מתגלה כבימי בית ראשון. ורמז לדבר: בזמן בית ראשון מתקיימת חתונתו של שלמה עם בת פרעה, הזכר – המשפיע – אמנם יהודי, אך אין כאן נקבה – מקבל – הראויה לשפע הזה (ודבר זה מוליד את רומי הרשעה, כמבואר בגמרא (שבת נו: ועיין גם בירמיהו לב, לא וברש"י שם)). ואילו בימי מרדכי ואסתר הזכר – המשפיע – אינו ראוי (והקב"ה רק מסתתר בו, כמבואר "שהמלך" במגילה הוא מלכו של עולם), ודוקא הנקבה – המקבלת – היא אסתר הצדקה.

על פי המבואר כאן יש להתייחס גם לצורת השלטון והקיום של הציבור בזמן בית ראשון לעומת בית שני. בבית ראשון היה מלך שכולם כפופים אליו, בדומה להתעוררות מלמעלה של מתן תורה. ואילו בזמן בית שני ואילך קהילות ישראל בנויות יותר בצורה של שלטון נבחרים וממונים, שמייצגים את התעוררות העם והרצון שלו לחיות יחד.

הגאולה תלויה בהצלחה של "אורות דתוהו ככלים דתיקון", בזה שנצליח לקבל אורות של התגלות גדולה כמו זו של מתן תורה ובית ראשון – בכלים מתוקנים שמכילים את האור ומפנימים אותו, כמו הכלים שנבנו במשך השנים שבהם לא זכינו לנבואה וגילוי אלוקות. ולפי זה גם המלכות תיבנה על ידי מלך ש"ירום ונשא ונבה מאד" (ישעיהו נב, יג) ו"יגבה לבו בדרכי ה'" (דברי הימים ב ז, ו), וימחיש לכולם כיצד חי יהודי, כש"אין על גביו אלא ה' אלוקות" (הוריות י). כאשר העם חי בצורה שבה האור הגדול הזה אינו סותר את החיים זה עם זה, והגדלות שכולם עולים אליה אינה סותרת את הקיום כציבור.

¹⁶ והרחיב יותר שם דף צא, ב: "שהרי המן לא רצה להרוג אלא יהודים. וכמאמר (מגילה יג). 'כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי', ולכן נקרא מרדכי 'איש יהודי' ואף שהיה משבט בנימין. ואף כהנים ולוים שבאותו הדור נקראו בשם יהודים, לפי שמסרו נפשם על קדושת השם ולא המירו דתם להחיות נפשם".

¹⁷ אמנם נראה שמכיוון שעד ימי אחשוורוש היה אתו ריבוי אהבה הם לא חשבו שקבלת התורה היתה בכפיה, ורק בימי אחשוורוש שנפסק גילוי האהבה אז אמרו שעד עכשיו קבלת התורה היתה באונס ואז חזרו וקבלוהו.

¹⁸ קשור לדברי ר' אייזיק מהאמיל, שבעוד שבמתן תורה היינו צריכים לאמץ את רז מלאכי השרת 'נעשה ונשמע', אך התיקון לעתיד לבוא יעשה דווקא ע"י נשמע ונעשה, קיים מצוות מתוך הבנה פנימית. לב לדעת, ביאור ח' לפרק בעבודת ה', עמ' מד-מו